

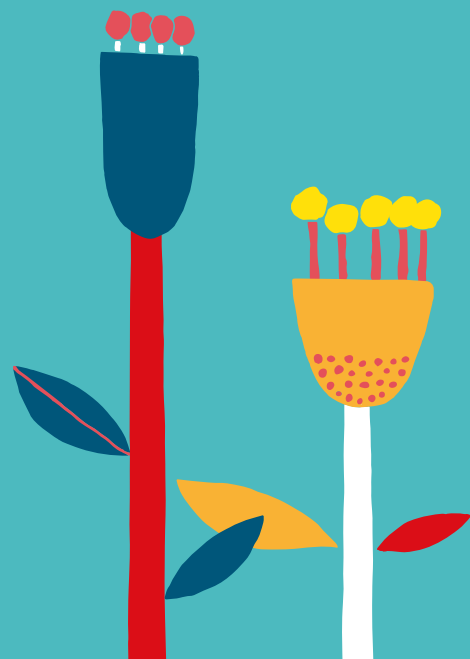
II Xira Yasunicemos o Mundo

da ecotopía á realidade

Olga Abad · *Entrepueblos Madrid*

“Yasunicemos o Mundo” son as tres palabras que resoaron durante os 10 días en que Ene, Dayuma e Mencay, líderes da nacionalidade waorani de Ecuador e Manai, activista ecuatoriana polo Yasuní; visitaron varias cidades de Europa levantando a súa voz pola defensa do seu territorio, pola defensa da vida, porque “sen territorio non hai vida”.

“Yasunicemos o mundo” evoca unha chamada global para adoptar medidas de protección de áreas fráxiles en todo o planeta, para promover un modelo que priorice a biodiversidade, a natureza, a vida e o respecto aos pobos indíxenas que a habitan e a protexen, para crear un movemento de activación social internacional para a defensa de áreas naturais, dos dereitos da natureza, reducindo a dependencia dos combustibles fósiles. Tal e como di Manai, *“logramos parar unha actividade petroleira activa no Parque Yasuní, pero como se pode aplicar noutros territorios?, porque necesitamos xa facer algo no mundo para frear as consecuencias do cambio climático”*.

A xira **“Yasunicemos o Mundo: Da ecotopía á realidade”** levouse a cabo pasado un ano da histórica victoria do “Si” na Consulta Nacional sobre o Yasuní en Ecuador. O resultado desta consulta, realizada o 20 de agosto de 2023, representou un importante logro para a democracia e a vontade popular, que se impuxo fronte aos intereses da poderosa industria petroleira, priorizando a defensa dos dereitos humanos e a protección do medio ambiente.

O prazo de implementación do resultado de dito referéndum era de un ano, e ao cumprirse este periodo, dende a Asociación Entrepobos quixemos que as voces **de 4 activistas ecuatorianas implicadas no proceso do Yasuní** sexan escoitadas no Estado Español e en Europa. A súa maior reivindicación é que se efectúe o mandato popular e se dismantelen as infraestruturas petroleiras, en tempo e forma adecuadas e co protagonismo do pobo waorani, das organizacións sociais que loitaron por máis de 11 anos, e que polo de agora quedaron fóra do Comité de Execución da Vontade Popular – CEVP Yasuní ITT (creado polo goberno e só formado por ministros e Petroecuador). *“O noso territorio non é territorio de conquista, pero tampouco de explotación”*.

Durante a xira polo Estado Español e Europa (Xinebra, A Coruña, Madrid, Barcelona, Valencia, Berlín), as catro activistas directamente implicadas no proceso do Yasuní mantiveron reunións e espazos de colaboración con entidades sociais e organizacións europeas, institucións e representantes políticos para deseñar un escenario post-extractivista, tanto a nivel social como económico, que permita avanzar cara a un mundo sen combustibles fósiles.

Ene Nenquimo, líder indíxena da comunidade waorani de Gomataon, defensora do territorio ancestral, Vicepresidenta da Nacionalidade Waorani de Ecuador– NAWE, pertencente á CONFENIAE e CONAIE, ao longo deste percorrido lanzou unha chamada contundente dende o Territorio Ancestral Wao, situado no que hoxe se coñece como o Parque Nacional Yasuní. *“Para os wao, as fronteiras que dividen Pastaza, Napo e Orellana son liñas alleas que impuxo Occidente, fragmentando un só territorio, unha soa cultura, un só idioma. Nós alzamos a voz polos 4000 waos”*. Ene afirma que, ao reducir esta terra á categoría de parque na-

cional, o Estado ignora a historia e espiritualidade dos wao, que ven na unidade e a harmonía a clave da súa resistencia. Os wao, explica, non contan con avogados propios, pero si con mulleres mediadoras de paz, líderes nas mobilizacións que defenden o seu territorio, e loitan contra os intereses económicos que priorizan a explotación de recursos sobre a vida mesma.

A declaración de emerxencia en territorio wao resoa como un berro urxente, unha advertencia ante o impacto devastador da extracción petroleira no seu medio ambiente e cultura. *“Mataron a nai xaguar e o pai xaguar”*, denuncia Nenquimo, e iso é un paso máis na destrución da súa “biblioteca”, da súa memoria, da súa selva, que alberga coñecementos transmitidos de xeración en xeración e xeitos de vida únicos. Alí tamén habitan os Pobos Indíxenas en Illamento Voluntario. Mesmo así, Ene pon a énfase na capacidade de resistir do seu pobo, que gran a gran, comparte o que queda do seu xantar, da súa terra e cultura. Fronte a esta complexa situación, Ene insta a que o mundo recoñeza a importancia do Yasuní non só como un parque nacional, senón como un espazo de resistencia ancestral e de defensa do equilibrio natural.

Dayuma Nango, líder indíxena da comunidade waorani de Toñampade, defensora dos dereitos das mulleres e a preservación da cultura waorani, Vicepresidenta da Asociación de Mulleres Waorani de Ecuador– AMWAE, e **Mencay Cai-ga**, líder indíxena da comunidade waorani de Wii, defensora e gardiá do territorio, pertence á Organización Waorani de Pastaza– OWAP (xuventude), denunciaron as condicións de vida alarmantes que enfrenta o seu pobo, especialmente as mulleres e a xuventude, no Territorio Ancestral Wao, unha das rexións máis empobrecidas de Ecuador. As mulleres wao, explica, atoparon na elaboración de artesanías un xeito de subsistencia, no medio dun contexto marcado por graves problemas de saúde, como o cancro uterino, enfermidades da pel, desnutrición infantil, e altos índices de suicidio e alcoholismo, sobretudo na xuventude. A presenza de empresas petroleiras agravou a situación, pois só ofrecen emprego aos que apoian a explotación e xeraron un ambiente de ameazas e violencia, con líderes da Nacionalidade Waorani de Ecuador (NAWE) sendo intimidados e ata ameazados de morte. Para Dayuma, o territorio wao non debe verse como un espazo de conquista ou explotación, senón como un fogar sagrado que o Estado e petroleiras devastaron durante máis

de 60 anos, contaminando ríos, solos e aire, e deixando secuelas profundas na saúde e o benestar do seu pobo.

Pola súa parte **Manai Prado**, historiadora e activista dende os 16 anos, que formou parte do grupo fundador do colectivo YASunidos en defensa de territorios en contra do extractivismo e que actualmente pertence á organización Acción Ecolóxica, falounos da situación actual de cumprimento da consulta, de como vai o peche dos pozos e o seu desmantelamento. Aínda que ela non é técnica, senón historiadora, tocoulle aprender.

Manai explica que son 260 pozos os que hai que pechar e que en outubro de 2024 só se pecharon 11. O proceso técnico de peche e desmantelamento conleva tres fases:

1. Peche ou apagado de pozos
2. Taponar: Inxectar cemento para que non flúa o petróleo
3. Abandono de pozos. Proceso de reparación e restauración.

Á pregunta de como ve o futuro da loita e do acadado hai un ano e se cre que o goberno vai cumprir coa vontade popular, responde de xeito contundente: *“O goberno non pode incumplir os resultados do referéndum, mesmo se podería pedir a destitución do presidente si fora así. A pelexa agora é: en que tempo o fai?, como o fai?. O tempo é moi importante xa que Petroecuador pediu unha moratoria á Corte Constitucional e quere retrasar 5 anos o peche e taponar e 7 anos máis no abandono e restauración. Un total de 12 longos e innecesarios anos, xa que se podería facer en moito menos tempo se se puxeran os medios. Outro gran reto é que a maneira en como se faga ten que ser participativa, contando dende o minuto 1 coas comunidades indíxenas e organizacións sociais e cos mellores estándares técnicos e de calidade, para non provocar máis dano no territorio do que xa se provocou ata o momento.*

FITOS E COMPROMISOS MÁIS RELEVANTES DA XIRA

A primeira visita da xira tivo lugar en Xinebra, onde destacou a súa participación na **Asemblea dos Pobos para Desmantelar o Poder Corporativo**, xunto con outros movementos sociais, sindicatos e organizacións da sociedade civil. Alí reuníronse coas oficinas do Alto Comisionado de NNUU para os DDHH e coa do Relator Especial da ONU sobre os dereitos dos Pobos Indíxenas. Nestas xuntanzas falouse do comunicado realizado dende Nacións Unidas en Xinebra, *“Ecuador debe respectar a vontade do pobo e deter as actividades petrolíferas no Parque Yasuní: Expertos independentes”*, do

que as propias compañeiras wao non tiñan constancia, pondo de manifesto máis unha vez a falta de participación real do pobo waorani neste proceso.

De Xinebra viaxaron ata A Coruña en Galiza, onde tiveron un encontro con diversos colectivos no espazo comunitario A Revolteira e realizaron unha visita sobre o terreo en A Ulloa onde coñeceron de primeira man e compartiron con campesiñas e campesiños da loita local polo territorio contra o proxecto de celulosa de ALTRI.

O seu percorrido seguiu por Madrid, onde destacou un encontro na Complutense no que varios grupos de investigación de diferentes universidades amosaron o seu compromiso para apoiar a reivindicación de que sexan os mesmos pobos waos os encargados da restauración e rexeneración do territorio, xa que iso suporía unha fonte de traballo para as comunidades, ademais dunha exemplar forma de reparación histórica. Tamén hai que reseñar a súa visita ao Congreso dos Diputados e a empatía de Enrique Santiago, Diputado por Córdoba e portavoz de Sumar nas Comisións de Xustiza e Interior, que quedou emprazado para dar seguimento á restauración dos pasivos ambientais xerados por Repsol nun dos bloques de explotación petroléira no Yasuní.

Na Oficina de DDHH do Ministerio de Asuntos Exteriores puideron expresar as ameazas constantes que sofren as defensoras de dereitos humanos e ambientais no territorio do Yasuní, especialmente do impacto en activistas con fillos pequenos, como era o caso das propias Dayuma ou Ene. E tamén a sistemática vulneración dos dereitos dos Pobos Indíxenas en Illamento Voluntario por parte do Estado.

Seguiu Barcelona, co intercambio con colectivos sociais e coa comunidade migrante no espazo periurbano de Can Masdeu, e Valencia, co encontro de intercambio de saberes co movemento de solidariedade, educación, medios de comunicación e movementos sociais en defensa do territorio valenciano en *La Repartidora*. Alí tocoulles vivir as chuvias e inundacións sen precedentes que tiveron lugar a consecuencia da DANA, o que reforzou máis aínda a necesidade de xuntar loitas e resistencias para unha transición eco-social xusta. O periplo finalizou en Berlín, cunha actividade moi concurrida na sede da Fundación Rosa Luxemburgo.

Un dos obxectivos e retos que nos deixan, e que asumimos, é estar pendentes, esixir ao goberno ecuatoriano que o proceso de reparación e restauración do bloque 43, que debe quedar liberado da explotación petroléira, se faga utilizando os mellores estándares nacionais e internacionais e nun tempo razoable (non os 12 anos que propón a petroléira).

Ademais temos que avanzar cara a creación dunha rede europea de solidariedade co Yasuní que vele a xeito de veduría cidadá internacional polo desmantelamento efectivo ambientalmente e xusto socialmente das infraestruturas petroléiras. 🧑🏻‍🤝‍🧑🏻

Un ano despois da vitoria do “Si ao Yasuní”

Pasou máis de un ano dende a histórica vitoria do “Si ao Yasuní” en Ecuador, no que un 60% da poboación ecuatoriana decidiu deixar o cru no subsolo. Hai un ano escribiamos como, ao día seguinte, a indiferenza dos días previos a esta consulta, invisible para a maioría, acabou convertendo en titulares como “decisión histórica”, “precedente mundial no debate climático”, etc. Todo iso nun país no medio dun contexto de profunda crise institucional e social, así como cun ascenso da violencia ligada aos cárteles do narcotráfico e as súas conexións con sectores do poder que, como ocorre noutros países da rexión, inducen a focalizar o debate político nos temas de seguridade.

Pero, que pasou neste ano?

A pesar do mandato cidadán do pobo de Ecuador de deixar o petróleo do bloque 43 baixo terra, adoptado na consulta popular do 20 de agosto de 2023, non se levou a cabo o peche inmediato e progresivo nos términos ordenados polo dictame da Corte Constitucional de Ecuador. No devandito dictame estableceuse o “*retiro progresivo e ordenado de toda actividade relacionada coa extracción de petróleo nun término non maior a un ano dende a notificación dos resultados oficiais. Adicionalmente, o Estado non poderá exercer accións tendentes a iniciar novas relacións contractuais para continuar coa explotación do bloque 43*”. A Corte Constitucional sinalou ademais que “...o tempo de non máis de un ano” refírese á suspensión da explotación de petróleo do bloque 43, no que a meta sexa a suspensión total. Así como tamén o inicio da “*reparación da natureza, a protección do territorio de pobos indíxenas...*”.

O cumprimento da vontade popular expresada no plebiscito foi tamén asumido e ratificado pola Nacionalidade Waorani-NAWE na súa asemblea representativa o 26 de xaneiro do presente ano, na que a dita nacionalidade declarou en Estado de Emerxencia todo o seu territorio. Isto ocorre 50 anos despois do inicio da explotación petroleira na Amazonía ecuatoriana, un período no que os niveis de risco, tanto de orixe natural como os provocados polo cambio climático e outras causas antrópicas relacionadas con actividades económicas extractivas, non se teñen reducido, senón que ademais aumentaron significativamente, aumentando a vulnerabilidade das comunidades indíxenas en practicamente todos os ámbitos.

De acordo co censo nacional de 2022, a Amazonía é a segunda rexión con maior prevalencia de desnutrición crónica (19,6%), a primeira en desnutrición global (6,9%) e aguda (1,6%). A Amazonía ten ademais os peores indicadores de pobreza: pobreza extrema por ingresos é de 38,5%, a pobreza multidimensional chega ao 75,6% e a pobreza por necesidades básicas insatisfeitas é de 59,8%. A actividade petroleira, lonxe de mellorar a calidade de vida das nacionalidades e pobos amazónicos, foi a causa para provocar o seu empobrecemento, vulnerabilidade e risco. Isto é particularmente grave para a Nacionalidade Waorani e os pobos que habitan no Yasuní.

O peche do bloque 43 ten profundos retos socioeconómicos, non só polos indicadores de pobreza, senón pola dependencia e perda de autonomía que provocaron as actividades petroleiras e o abandono do estado por décadas, en boa parte dos pobos da zona coa industria petroleira. O peche do bloque 43 ten tamén grandes retos ambientais e coa Natureza, pois trátase de restaurar as áreas intervidas nun territorio indíxena que debería ter o réxime máis alto de coidado, conservación e reparación; pois é a zona máis biodiversa do planeta e de especial relevancia global para enfrontar o actual contexto de crise climática.

É por iso que a postergación ou retraso na implementación do peche pode levar a unha situación que aumente a vulnerabilidade, o risco e a conflitividade social e mesmo incrementa os custos das accións de reparación.

Porén, a proposta do goberno ecuatoriano consiste en iniciar un peche progresivo que duraría 5 anos e medio, mentres se mantén a produción petroleira, o que contradí o mandato constitucional.

A NAWE celebrou os pasados 28 e 29 de agosto o Cume Internacional polo Yasuní en Puyo (Ecuador) <https://cumbreyasuni.nawe.org.ec/>. Durante estes dous días de intensa colaboración, o pobo Waorani, xunto con aliados da academia, organizacións non gubernamentais e activistas, elaborou un plan de acción post-extractivista para asegurar unha vida digna e sostible no seu territorio. Este esforzo busca non só protexer a biodiversidade do Yasuní, senón tamén afirmar o dereito das comunidades a decidir sobre o seu futuro.

A presenza de máis de 300 persoas de diversas organizacións e a entrada de delegados internacionais á zona evidenciaron a devastación causada por máis de 50 anos de explotación petroleira. Ante esta realidade, o pobo Waorani esixe ao Estado ecuatoriano o respecto aos dereitos indíxenas e o cumprimento da vontade popular: Si ao Yasuní, si á vida!

O documento resultado do cume “MANDATO WAORANI PARA O PECHER, DESMANTELAMENTO, RESTAURACIÓN ECOLÓXICA E REPARACIÓN SOCIAL NO YASUNÍ”, foi entregado por unha delegación do pobo Waorani na Corte Constitucional este 30 de agosto de 2024.

Consulta o documento completo:

